

SEZAI KARAKOÇ'UN ŞİİR EVRENİNDE MEMLEKET ALGISI VEYA "O ÜLKE"

Hüseyin YAŞAR*

ÖZET

Sezai Karakoç'un şiirlerinde coğrafya önemli bir unsurdur. Onun coğrafyası genelde bütün Ortadoğu ve İslam coğrafyasını özelde ise Diyarbakır, Ergani ve çevresini kapsar. Karakoç, memleketine ait kültürel, tarihsel ve insansal unsurları mistik bir atmosfer içerisinde yazımsal söyleme taşır. Doğduğu coğrafyanın yoksul olması, annesi ve çocukluğuna dair hatıraları söz konusu atmosferi dinamitlemiştir. Bu çalışmada, şairin doğduğu coğrafya ve çevresinin şiirine yansımaları irdelenecektir. Bu coğrafyanın önemli mekânlarından biri Diyarbakır ve Dicle Nehri'dir. Diyarbakır, zengin çağrışımlarla şiirlerde yer alır. Diyarbakır için şehir sözcüğünü kullanan şair, mekanın önemli tarihsel ve kültürel yerlerine atıfta bulunur. Dicle nehri ise Diyarbakır Bağdat gibi şehirlere hayat veren bir nehir konumundadır. Çalışmada Ergani'nin de memleket bağlamında önemli bir yere sahip olduğu belirlenmiştir. Şairin Ergani'den hareketle bütün bir kasaba atmosferini şiirine egemen kıldığı saptanmıştır. Gül'e ev sahipliği yapan Karakoç'un memleketi, bazen genişler ve bütün bir Mezopotamya olur. Önemli dinsel ve tarihsel olaylara öncülük eden ancak bu gün yoksul olan bu toprakların bir gün kendi ilhamı ile tekrar dirileceği düşüncesini duyumsatır.

Çocukluk anıları memlekete dair imgeleri güçlendirmiştir. Şairin üzerinde derin izler bırakan çocukluk, acı tatlı bütün yönleriyle dizelere yansıtılmıştır. Çocukluğunda bütün yaşadıkları geniş bir açılıma kavuşur. Şairin annesi de memleket algısını güçlendirdiği gözlemlenmiştir. Annesinin ev içindeki silüeti ve onunla yaşadıkları, memlekete bağlılığı artmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sezai Karakoç, Coğrafya, Memleket, Mezopotamya, Diyarbakır, Kasaba.

THE PERCEPTION OF 'BOURNE' IN THE POETIC UNIVERSE OF SEZAI KARAKOÇ

ABSTRACT

In the poems of Sezai Karakoç, geography is an important factor. His geography comprise in general whote Middleeast and islamic geography and in special Diyarbakır, Ergani and its environment. Karakoç carries to literatural speech the cutural, historical and

---

* Yrd. Doç. Dr. Siirt Üniversitesi Fen-Ed. Fak. Türk Dili ve Ed. Böl., El-mek: yeniedebiyatcimiz34@gmail.com

humanity factors in a mystical atmosphere. Because the geography, that he was born, is poor has caused to explore the atmosphere of the memories of his mother and his childhood.

In this work the reflection to the poem about the geography, that poet was born and its environment will be examined. Some of important location of this geography Diyarbakır and Tigris. Diyarbakır placed in poems with connotations. Poet who has used city word for Diyarbakır at first, has referred to cultural and historical places of the location. So Tigris is in a position that gives life to such cities like Diyarbakır and Baghdad. In the work it has said also Ergani as a homeland has been an important place. It is pointed out that poets have reflected whole atmosphere of Ergani in these poems. The homeland, which has been home ownership of Rose, of Karakoç, sometime broadened and became whole Mesopotamia. This land which has led many cultural and religious events and the land, which is very poor today is thought that one of a day will be resuscitated.

Childhood memories have reinforced images about homeland. Childhood which has remained deep impression over the poet, has been reflected with whole good and bad ways to his verses. In his childhood, whole his life comes out in a wide way. It has been seen that mother of poet also has reinforced sense of homeland. The silhouette and experiences of his mother with him at home, has increased loyalty of homeland.

Key Words: Sezai Karakoç, Geography, Bourne, Mesopotamia, Diyarbakır, Province.

Giriş

Sezai Karakoç, doğduğu yer ile güçlü aidiyet bağları olan bir şairdir. Aidiyetini şiirlerinde ve düzyazılarında sık sık belirtir. Çocukluğunun geçtiği mekânları, küçüklüğünde oynanan oyunları, oradaki insanların güç koşullara inat üstün özelliklerini, sıkıntılarını kendi imge evreni çerçevesinde şiirine içkinleştirir. Ancak bunu yaparken aşırı bir söylem kullanmaz ve aidiyetini kimlik düzlemine indirgemez. Bu nedenle siyasal söylemin kodlarının dışında bir dili yeğler. Karakoç, söyleminde daha çok mistik bir memleket vurgusu vardır. Şakir Diclehan da, Karakoç'un doğduğu toprakları sembolist şair duyarlılığıyla betimlediğini vurgularken bu gerçeğe işaret etmek ister: "Karakoç, Anadolu'yu sembolist bir şiir üslubu içinde anlatır. Çocukluk yıllarının hatıralarıyla karışık biçimde gelenek ve töreleri, efsaneleri, kahramanlıkları ve fakir halkıyla Anadolu insanını terennüm eder. Hayat ırmağının zengin akışı içinde engin bir düşünceye ve hayal âlemine uzanan Anadolu toprağının o temiz, sert ve içli havasıyla dolu olan mısralarında bir insan şiirinin çocukluğunu yaşar." (1980: 33) Diclehan'ın "Anadolu" sözcüğüyle kastettiği Diyarbakır ve çevresi olduğu muhakkaktır. Zira onun "ülkesi", *Batısına Fırat'ı alıp/ Doğusuna Dicle'yi* (Gün Doğmadan: 373) alan topraklardır. Hemen şunu eklemek gerekir ki, şair, şiirlerinde hep bu yörenin törelerini, geleneklerini, yersel hastalıklarını, coğrafi unsurlarını bir sosyal bilimci titizliğiyle saptamıştır.

Kendini 'doğulu', 'güneyli' olarak gören şairin şiirlerinde memleket imgesi, kan davası, tarla kavgaları, su anlaşmazlıkları, Doğu'ya özgü kış hazırlıkları, Dicle, Fırat Nehirleri, Dicle ilçesi ve Ergani ile Diyarbakır'a ait dinsel ve coğrafi unsurlarla belirir. Diyarbakır'da varlığını sürdürmüş medeniyetlere ait motif, imaj ve söylenceler, Karakoç'un memlekete dair dizelerinde geniş bir uygulama alanı bulmuştur. Hemen şunu eklemek gerekir ki, Karakoç, *Doğu* sözcüğünü çok

Turkish Studies

kullanmaktadır. Genelde bu sözcüğe, Avrupa'yı sembolize eden *Bati*'nin karşıtı olarak yer verirken "Kaç kez yedim doğu sabahlarının/Yaz aylarında çatlattığı narlarını narlarını, (s. 187) Saat bir doğu çibandır kolda ve Doğu o yer senin ana oğul memleketin" (Gün Doğmadan: 198) dizelerinde de doğu, doğduğu toprakları ve çevresini kasteder. Karakoç'un doğduğu toprakları önemseme algısını orijinal kalma bağlamında değerlendirmek gerekir.

1-Memleket ve "Güneyli Çocuk"

Sezai Karakoç'un şiir evreninde doğduğu bölgeye (pays natal) ait unsurların yer aldığı ilk yazınsal verimi *Kara Yılan* şiiridir. Karakoç, bu veriminde, diğer şiirlerinde yer alan memleketine dair coğrafi unsurların adını anmaz. Ancak Akdeniz ve Güneydoğu coğrafyasını duyumsatan "güneyli" sıfatını kullanır:

"Ben güneyli çocuk arkadaşım ben güneyli çocuk
Günahlarım kadar ömrüm vardır.
Ağarmayan saçımı güneşe tutuyorum
Saçlarımı acının elinde unutuyorum
Parmaklarımdan süt içmeye çağırıyorum seni
Ben güneyli çocuk arkadaşım ben güneyli çocuk"

(Gün Doğmadan: 44)

Şiirin bütününde Karakoç, *Güneyli çocuk* ve *Karayılan* karşıtlığını egemen kılar. *Karayılan* günahı; *Güneyli çocuk* ise masumiyeti simgeler. Çocuğun masumiyet, anneliğin karşılıksız sevgisini çağırır. Ümran Deveci Kırman, Güneyli çocuğun, *Karayılan*'ın bütün zararlılığına karşın "Parmaklarımdan süt içmeye" çağırması, çocuğun masumiyetini pekiştirilmesi ve tanrısallığı atfetmesi bağlamında değerlendirir: "Kara Yılan'ın kendi renginin zıttı olan bir şey vaat edilerek çağrılmış olması ve sütün anneliği çağırmasıyla masumiyet vurgusunun pekiştirilmesini sağlamıştır. Ayrıca sütle beslemek aynı zamanda anneliğin yanı sıra tanrısal bir vericiliği de hissettirmektedir" (Kırman, 2006: 161). Bu bağlamda Güneyli çocuk, saflığın olduğu kadar, çevresel ve insansal sıkıntılara karşı da sabrın sembolüdür.

Doğduğu coğrafyayı vurgularken diğer coğrafyalarda yaşayanlardan farkını da belirtir. 'Güneyli' olmaktan buruk bir gurur duyar ve yaşadığı acı kaderden haberdar eder. Bu öyle bir kader ki insanların saçlarına yapışmış, bırakmaz. Karakoç, memleketini vurgulama bağlamında hemşerisi Cahit Sıtkı Tarancı'dan (1910-1956) ayrılır. Cahit Sıtkı'nın şiirlerinde doğduğu yerin izini sürmek oldukça güçtür. *Memleket İsterim* adlı şiirinde barışçıl bir yer tasavvur ederken arzu ettiği memleket, bütün Anadolu veya dünya olması güçlü olasılıktır. Kız kardeşine yazdığı mektupta yer verdiği ve ancak *Otuz Beş Yaş* şiir kitabında yer almayan *Davet* adlı şiirinde Diyarbakır'ın geleneksel evlerinin bahçelerinde bulunan havuzları betimler: "Mermer şadırvanından kütür kütür su akan/ Rüyalı bir havuzdur, çiçekler ortasında,/ Akşam bir melikedir bu sular da yıkanan,/ Yıldızlar küme küme saçları arasında,/ Bu havuz kenarında bir siyah karyola var:/ Yorganına sarılmış kıvranan bir ömürcük." (Enginün, 1989: 13). Söz konusu şiirde, Diyarbakır sadece ses olarak vardır. Onun şiirlerinde görülmeyen memleket kavramı, İstanbul'dan kardeşine, babasına yazdığı birkaç mektupta Diyarbakır sözcük olarak birkaç kere geçmektedir. Mektuplarda, doğduğu bu şehri önceleyen ve önemseyen herhangi bir ifade bulunmamaktadır. Tarancı'nın memleket algısı bölgesel anlamda geniş bir coğrafyayı da kaplamaz. Sadece Diyarbakır ile hatta ailesinin yaşadığı mekânla sınırlıdır. *Otuz Beş Yaş*'ın şairi, mektuplarında, daha yerel bir ifade olan ve imgelem dünyasında sıcak anlamlar çağırıtıran "Diyarbakır" sözcüğü yerine protokol

bir isim olan “Diyarbakır” ifadesini yeğler. Tarancı’nın memleketini yazınsal söyleme taşımaması ve adeta yabancılaşması, erken yaşta Fransız eğitimi almasından kaynaklanır.

Tarancı, Diyarbakır’dan İstanbul’a gittiğinde aileden ayrı kalma üzüntüsü şehirden uzaklaşmaya baskın gelmektedir: “İki buçuk aylık bir saadetten sonra sizlerden ayrılmak benliğimi oldukça sarstı... Ara sıra bir zelzele halinde bütün mevcudiyetimi adeta bir mahşere çeviren çılgın hasret ve iftirak ateşi elan tutuşmakta ve sönmemeğe yemin ettiğini bütün harekâtıyla bana iman ettirmektedir. Diyarbakır’ı terk edeli yirmi gün kadar oldu. Geçmiş ayın bu günlerinde beraber oturup kalktığımızı, yiyip içtiğimizi ve gülüştüğümüzü, mağrur kahkahalarımızın kulaklarımızda uzun müddet manalı çınlayışı, ruhumuza sığmayan ezeli sarhoşluk ve ilahi saadet, sizler, kardeşlerim, akrabalarım, hepiniz birbirinden ayrılmayan bu müstesna tabloda mazi diye karşımda sönmeğe mahkûm, zayıf bir mum gibi tüttükçe çıldıracağım geliyor.” (Enginün, 1989: 2). Karakoç’ta ise aile ve memleket sevgisi ve her iki unsurdan uzak kalmanın verdiği hüznün birbirine karışmaktadır. Tarancı’nın bir mektubunda Diyarbakır’ı sahiplenen ifadeleri kız kardeşi Nihal’in bu şehre dair olumsuz ifadelerine karşılık teselli mahiyetindedir: “İstanbullu olmağa filan heves etme. Diyarbakırlı olduğunı istersen aleme ilan et... Katiyen ayıp değildir.” (Enginün, 1989: 19). Memleket hasreti bağlamında söylediği, spontane ve doğal cümleler değildir. Bu bağlamda Diyarbakır ve çevresine ait herhangi bir tarihsel ve insansal unsur onun şiirlerine esin kaynağı olmamıştır. Dahası, Tarancı, yaz tatillerinde Diyarbakır’a geldiği zaman sıcaktan şikâyetçidir. Sıcakın eziyete dönüştüğünü kız kardeşine yazdığı mektuplarda ifade eder. Ancak Karakoç, taşları bile çatlatan sıcaklığa karşı “*Diyarbakır’da/ Kemerler kırılmıştır sıcaktan*” (Gün Doğmadan: 272) şehrin simgesel içeceği meyan kökü şerbetini hatırlatır. (Gün Doğmadan: 677).

2- Diyarbakır ve Dicle Nehri

Sezai Karakoç’un şiirlerinde en çok adı geçen şehir İstanbul’dur. İstanbul, şairin *Diriliş felsefesinin* merkezidir. Onun içinde *damla damla* biriken, *kana kana* yaşadığı *zerre zerre* dağıldığı bu şehir, Karakoç’un medeniyet projesinin başkentidir. İbrahim Tüzer, İstanbul’un Karakoç’un şiirinde sadece tarihten şimdiye taşınmış olan kültürel dokusuyla ve medeniyet birikimiyle değil aynı zamanda sahip olduğu metafizik derinliğiyle de şiirinde (2010: 286) yer aldığı vurgular. İstanbul’dan sonra Karakoç’un şiirinde adı en çok geçen şehir Diyarbakır’dır. Diyarbakır, şairin imgelem dünyasında İstanbul, Bursa Konya ve Bağdat gibi şehirler arasında yer alır.

“Ne tükenmez İslamın şehirleri
en büyüğünden en küçüğüne
Hangisini ansam eksik kalır
Sayılmaz güzellikleri iyilikleri”

(Gün Doğmadan: 671)

Karakoç, Diyarbakır’ı önemli bir unsur olarak yazınsal söylemin içine katar. Şair, Diyarbakır için ‘kent’ sözcüğünü kullanmaktan kaçınır. Zira kent, modernizm insana yaşattığı olumsuzlukları çağırıştırır. Kent, şair için itici ve zararlı bir mekândır:

“Ey batıdaki mağaralar
Beni afyonunuz bağlasaydı da
Uyusaydım
Bu katı, bu sert kente gelmeseydim”

(Gün Doğmadan: 175).

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 7/3, Summer, 2012

Yeni Türk şiirinin başat konularından biri olan modern kente karşı çıkma Sezai Karakoç'ta da bulunur. "Modern Türk şiirinin önemli ve kalıcı temlerinden birisi olarak karşımıza çıkan ve Edip Cansever'den İsmet Özel'e, Necip Fazıl'dan Turgut Uyar'a, Atilla İlhan'dan Cahit Zarifoğlu'na kadar birçok şairimizde yansımaları bulan modern kente, kentleşmeye, modern kentlerin insanı yutan bunalımlı ortamına tepki gösterme ve metropollerin beton bloklar ormanı halinde tabiatı ve insan tabiatını bozucu istilasına aksülamel duyma tavrı Sezai Karakoç'un şiirlerinde de kendisini birçok örnekle ortaya koyar." (Andı, 1998: 9) Andı'ya göre bu bağlamda şair, şiir poetikasında kent ve şehir kavramlaştırmasına gider. Karakoç için 'şehir', geleneksel yaşamın unsurlarının egemen olduğu, modernitenin insan ruhunu tahrip edici yapısının bulaşmadığı mekânlardır. Bu çerçevede, şairin Diyarbakır için 'şehir' ifadesini kullanmasının ayrı bir önemi vardır. Diyarbakır, şiirlerinde Diyarbakır, Amid, Kara Amid, şehir ve ülke olarak geçmektedir. Diyarbakır'a ait unsurlar imgeye dönüşür. Diyarbakır, bu imgelerle geniş bir açılıma kavuşur. Dört ayaklı minare, Karacadağ, Ulucami, meyan kökü şerbeti ve geçtiği yerleri yeşile boyayan Dicle Nehri başat imgelerdir. Bütün bu imgeler, yazınsal söylemin taşıyıcı öğeleridir.

Sezai Karakoç, Diyarbakır ile ilgili imgelere zengin çağrışımlar yükler. Onun şiirinde bu şehir, mistik ve metafizik bir dokuya sahiptir. Bu nedenle şehir, hem 'cennet titremesi', hem 'eski kanatlar ülkesi' olur. Sıcak iklimlerin coğrafyasına 'güneyli' sözcüğüyle işaret ettikten sonra Diyarbakır'ı şöyle betimler:

Dicleyle Fırat arasında
İpekten sedirlerinde Kur'an okunan
Açık pencerelerinden gül dolan
Güneşin beyaz köpüklerinde yanmış
Bir şehir bir eski kanatlar ülkesi.

(Gün Doğmadan: 372).

Şair, 'Dicle' ve 'Fırat' sözcükleriyle Diyarbakır'ın konumunun rastgele bir yerde olmadığını, şehrin verimli topraklar üzerine kurulmuş bir yerleşim alanı olduğunu belirtmek ister. Şakir Diclehan da Karakoç'un Diyarbakır'ı bir kültür şehri çerçevesinde gördüğünü irdelerken Diyarbakır'ın tarih içinde şehrin sahip olduğu değerinin konumuyla ilişkilendirir: "Tarihi bir ihtişam içinde Doğu ve batının en önemli merkezlerine bağlanmış, demir kapılarında büyük bir mazinin olanca azamet ve mehabeti sinmiş Diyarbakır, Mezopotamya'nın sonunda Siirt, Bitlis, Mardin, Urfa, Malatya, Adıyaman, Elazığ ve Bingöl illeriyle sınırdaş Karacadağ'dan Dicle'ye doğru uzanan geniş bazalt platosunun doğu kıyısında nehir vadisinden büyük bir yükseklikte ve açıkça görülen Dicle kavisinin tepesinde ufki bir satır üzerinde kurulmuş bir şehirdir." (1980: 154). Mezopotamya'nın bereketli toprakları, çevresindeki kutsal mekânlarla birleşince mistik atmosfer kendiliğinden oluşur. Buna bağlı olarak, yöre halkının dinsel eğilimleri güçlenmiştir. *İpekten sedirlerinde Kur'an* okunması halkın olduğu kadar Sezai Karakoç'un da düşünce dünyasını etkilemiştir. *Eski kanatlar ülkesi* dizesiyle mekânın tarihsel derinliğine vurgu yapmak ister. Anılan dizelerde dingin bir şehir çağrışımı vardır.

Karakoç, Diyarbakır'ın kutsal mekânlarını anmakla yetinmez, şehrin tarihsel dokusuna da işaret eder. Bazı dizelerde bir sanat tarihi bilimcisinin özeniyle bu mekânlarda yer alan kabartmaları aktarır. *Hızırla Kırk Saat* adlı şiirinde 'yolculuk' motifiyle aynı zamanda evrensel bir geleneğe de yaslanmış olmaktadır. (Ayvazoğlu, 2000: 209). Söz konusu şiirden alınmış aşağıdaki dizelerde de şair, Diyarbakır'ın tarihine bir yolculuk yapar. Bunu yaparken değişik zaman katmanlarının havasını teneffüs ettirir ve bütün yerel unsurları gizemli bir atmosfere sokar:

Turkish Studies

Gündüzde bile
 Bir toz var yaz yarasalarından
 Bir akrep kabartması surlardan Asur'dan
 Güneşi bir taş gibi fırlatan
 Dicle'nin köpüklü dudaklarından
 Dicle saralarından
 Aslan başlı çeşmelerden
 Taçlı güneşli aslan heykellerinden
 Latin harfleriyle yazılmış
 Kaç kitap gelmişse Bizans'tan
 Eriyecektir bakır gibi mahzenlerde
 Karartacaktır yapraklarını
 Yükselen bir duman zamanı bodrumlardan.

(Gün Doğmadan: 272)

Bu mısralarda, şair, Diyarbakır'ın zenginliğini tarihsel unsurlarla bütünleştirir. Düşünce, burada vurucu bir özelliğe sahiptir. Düşünce imgeye dönüşürken sınırlı bir unsur değil tam tersine şiirin tamamına egemendir. Yoğun bir imge ve alegori ortamına sokar. Özcan Ünlü'nün Sezai Karakoç'un şiir dünyası için vurguladığı "Modern şiirin imkânlarını kullanarak, İslami düşünceyi, mistisizmi, Doğu'yu ve bu coğrafyaya ait değer hükümlerini çarpıcı, bağımsız ve özgün bir üslup ve muhtevayla kaleme aldı" (2002: 42) cümleleri yukarıdaki şiir için de söylenebilir. Şiirde memleketine ait tarihsel değerleri 'özgün' ve 'bağımsız' bir içerikle yorumlar. Bu içeriği kavramak için, imgelerin arka planındaki kültürel dünyayı bilmek gerekir. Karakoç, eski adı Amid olan bu kadim şehrin tarihsel derinliğini bu sefer bir düzyazısında aktarır: "Diyarbakır'ın etrafını çevirmiş taştan Asur tanklarını andıran surlarını bir boydan bir boya kateden Kufi yazılı Kur'an ayetleri, güneş taçlı aslan kabartmaları, Ulu Cami'nin avlusunda insana sanki zamanla birlikte gelmiş duygusunu veren güneş saati, ağzından billur bir su akıtan İç Kale kapısındaki aslanlı çeşme İlk Çağ'ı Orta Çağ ve Yeni Çağ'lardan toprağın üzerine demir su verilmiş çelik bir zamanı yerleştirmiştir." (Karakoç, 1969: 651) Şair, bu şehri şiir ve sanat beldesi olarak görür ve en ince ayrıntıları bile efsunlu bir geçmişle yoğurur. *Latin harfleriyle yazılmış* kitap ifadesiyle şair, Diyarbakır'ın her yerinde rastlanılan yazıtları işaret eder. Her biri tarihten bir sayfa olan bu yazıtlardan ikisi Ulu Cami'de yer alır. Latince yazılı iki büyük taş cami avlusunun duvarında bulunmaktadır. Hemen şunu belirtmek gerekir ki, Karakoç'un Diyarbakır'a ait unsurları kullanması Ahmet Arif'in şiirini çağrıştırmaktadır. Ahmet Arif de "*Hamravat suyu dondu,/ Dicle'de dört parmak buz*" (1978: 73) dizelerinde olduğu gibi yerel unsurları ve Diyarbakır surlarına ait burç isimlerini kullanır. Arif de 'Diyarbakır' yerine 'Diyarbakır' sözcüğünü tercih eder. Her iki şairi uzlaştıran bir başka nokta ise bu coğrafyada acının egemen olması duyumsatmasıdır. Arif'in "*Biz kuyudan işliyoruz kaba-kacağa, /Çayı kardan demliyoruz*" (1978: 73) ve Karakoç'un yukarıda yer alan *Saçlarını acının elinde unuttuyorum* (Gün Doğmadan: 44) dizelerinde Anadolu insanının sıkıntılarını ve açlığa varan yoksulluğunu işleme vardır. *Gül Mustusu*'nda da Karakoç, bu 'ülke'nin panoramasını çizerken yoksulluk başat bir özelliktir:

"Göğsünü vakte geren yoksul ülke
 Zenginliğini baharda çobanların kavallarında

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
 Volume 7/3, Summer, 2012

Çocukların türkülerinde
İğde kokularında üzüm asmalarında güllerde
Zengindir gülleriyle bu ülke her şeyden önce”

(Gün Doğmadan: 374).

Yoksulluğu dillendirme bağlamında her iki şairin söylem biçimi farklılaşır. Karakoç, *Doğunun açılan alinyazısı/ Yırtılan kalbimin çile çiçeği* dizelerinde olduğu gibi yoksulluğun yol açtığı acıları, en derin bir şekilde yüreğinde hisseder. Ancak kimseyi suçlamadan sadece duyumsatır. Bütün bu yoksulluk ve acılar içinde, Karakoç kimseye veryansın etmez ve “*Gül saçarım düşmanıma bile*” (Gün Doğmadan: 370) der. Yoksulluğu belirtirken kaotik bir söylem kullanmaz. Sanayileşme bağlamında az gelişmiş bu ‘ülke’nin doğallığı şairde teselli yaratır. Burası henüz bozulmamış otantik bir yerdir. Çobanların kavalların susmamış olması, çocukların türkülerini hala söyleyebilmeleri kültürel zenginliğin yozlaşmadığını gösterir. Maddi zenginliğin karşısına manevi zenginliği yerleştirir. Bitki örtüsünün özellikle güllerin hala çok olması bu ülkeyi farklılaştırır. Doğduğu coğrafyada, insanların gönülleri gül ile açılır ve gül ile kapanır. Ahmet Arif ise acıları haykırır. Bu bağlamda proleter bir atmosfer egemendir. “*Dostuna yarasını gösterir gibi*” (Arif, 1978: 85) söyler. Onun ülkesi “kar altındadır. Bahar diriliş için değil, kurtuluş için beklenir. Karacadağ’ın uzayan zemherisinde şair, sevgiliyi bahar, baharı sevgili gibi düşünür. Bahar acıların hafiflediği mevsimdir. Törelere arasında sevgilinin saçlarına kan gülleri takmak ister şair.” (Akbayır: 2003: 192) Karakoç, şiirin aktüel kaygısı ve sosyal görevini memleket bağlamında dile getirir. Yoksul insanların acılarını yazınsal söyleme katma bağlamında, Şakir Diclehan, Karakoç’un diğer sol tandanslı şairlerden ayrıldığını vurgular: “O, Anadolu insanının dertlerini bilir, fakat Marksist şairler gibi istismar etmez. Örneğin Nazım Hikmet çizgisinde, daha doğrusu Nazım Hikmet’in de bulunduğu çizgide gelişen Ahmet Arif, dağları söyler, kurdun kuşun arasında bir hançer kabzasına işlediği şiirlerini türkü söyleyerek çarpışan, yaralıyken de arkadaşları için tarih özeti çıkaran, buna felsefesini ve inancını katmayı ihmal etmeyen Ahmet Arif’in şiiri adeta bir gerilla şiiridir.” (1980: 33-34). Diclehan, Ahmet Arif’in şiiri için kullandığı ‘istismar’ ifadesine aşağıdaki dizeleri örnek gösterir:

“Vurun ulan,
Vurun,
Ben kolay ölmem.
Ocakta küllenmiş közüm,
Karnımda sözüm var
Halden bilene. (Arif, 1978: 85)
Bunlar,
Engerekler ve Çıyanlardır,
Bunlar,
Aşımıza ekmeğimize
Göz koyanlardır,
Tanı bunları,
Tanı da büyü”...

(Arif, 1978: 74)

Turkish Studies

Karakoç, yoksulluğa karşın yine de doğduğu coğrafyadan kaçış izlenimi uyandırmaz. Tam tersine inada varan bir duygu seliyle buraları sahiplenir ve tekrar dünyaya gelse burada doğmak istediğini söyler:

“Develer çölde neyse geceleri
Ben de öyle saklarım anılarımda o ülkeyi
Bir kere daha doğsam orda doğarım elbet
Batsam orda batmak isterim
Bir güneş gibi”

(Gün Doğmadan: 374).

Mehmet Kaplan, yukarıdaki dizelerden ve şiirin geneline egemen olan memleket havası dolayısıyla Karakoç'un 'bütün varlığıyla bu ülkeye bağlı' (2002: 317) olduğunu vurgular.

Gül Muştusu'nda yaşadığı toprakları betimlerken “memleket” sözcüğü yerine ‘ülke’ sözcüğünü yeğler. ‘Ülke’ sözcüğü daha gizemli ve zengin çağrışımlar meydana getirir. Zaten şiirin bütününde epik çağrışımlar ve olumlu bir atmosfer egemen olması bu yargıyı desteklemektedir. Hemen şunu belirtmek gerekir ki Fransızcada da benzer bir kullanım vardır. Fransızlar, memleket sözcüğüne karşılık olarak ‘pays’ yani “ülke” sözcüğünü kullanırlar; örneğin ‘doğum yeri’nin karşılığı ‘pays natal’dır. ‘Pays’in ilk anlamı sınırları çizilmiş yer, devlet anlamında iken ikinci anlamı ise kişinin doğduğu topraklar anlamındadır. Karakoç, ‘ülke’ sözcüğünün ikinci anlamını yeğler ve sözcüğün başına ‘o’ işaret zamirini koyarak imgelem dünyasında geniş çağrışımlar oluşturmasını sağlar.

Dicle nehri Karakoç'un memlekete dair şiirlerinde ve hatıralarında önemli bir coğrafi unsurdur. Söz konusu nehir, memleketine dair unsurların önemli taşıyıcı ögesidir. Dicle, Fırat ve Nil ile beraber en kutsal yer cennetten akar: “*Cennetlerden çağlayan/ Nil’in Fırat’ın Dicle’nin*” (Gün Doğmadan: 276). Özellikle Dicle geçtiği toprakları suladığı gibi Karakoç'un düşünce evrenini de zenginleştirir. Dicle, çocukluk anılarında silinmez bir şekilde yer edinir. Çocukluk yıllarında şair, nasıl eğlendiklerini, çocukların nelerden haz aldığını şiirlerine yansıtır. Motorlu taşıtların yaygınlaşmadığı yıllarda Dicle nehrinde şehir merkezine kum, eşeklerle taşınır. Bu işlem sırasında eşeklerin sırtlarındaki ağır kumun etkisiyle kuma batmaları bütün çocukları güldürür:

“Yazın Dicle kıyılarındaki kuma
Gömülen eşekten daha çok ne var
Güldürecek çocukları.”

(Gün Doğmadan: 193)

Dicle, taşkınlıklarıyla değil tatlı yönleriyle belirir. Dicle, şairin yaşamında önemli bir yere sahiptir. Bu bağlamda, Fırat ve Nil'den önce gelir. Dicle, kişileşerek ağız, gözü, dudakları olan bir varlık olur. Şair, *Alinyazısı* şiirinin ikinci bölümünde Dicle gibi bir nehrin önemini geç fark ettiği için hayıflanır. Dicle'nin önemini ve büyüklüğünü memleketinden uzaklaşınca anlar. Onun imgelem dünyasında Dicle, bundan böyle haklı yerini alır. Zira bu nehir, İslam tarihinin en önemli bir şehrini, Bağdat'ı doğurur:

“Dicle ki aşağılarda köpüklerinden
Bir şehir doğurmuş Bağdat'tır bu senin ülken
Bağdat'tır bu kardeşim senin ülken”

(Gün Doğmadan: 632)

Turkish Studies

Dicle'yi Türkiye'nin kafası olarak niteleyen (1986: 7) Karakoç, Bağdat ile Dicle'yi yan yana getirerek alışılmamış çağrışımlar tasarlar. Dicle, normal bir nehir imgesinden uzaklaşarak kutsal bir imge olur. Bin yıllardan beri Bağdat'a doğru akan bu nehir, "Peygamber armağanı, veliler armağanı" (Gün Doğmadan: 632) özelliğini kazanır. Zira doğduğu topraklarda peygamberler ve veliler yatmaktadır. Dicle, Mezopotamya'ya doğru ilerledikçe gürleşir, genişler ve taşıdığı manevi unsurlarla Bağdat'ı inşa eder. Bu bağlamda, inşa edici bir özelliğe sahiptir. Dicle, Bağdatlaşır. Bağdat, *ayın Dicle'ye düşüp toprağa yükselmesidir*. Şehrin, Diyarbakır surlarından, "Kara Amid kalesinden izler benekler" (Gün Doğmadan: 632) taşınması bundandır. Bağdat, bu nehrin yansımasıdır. "Gök yaratılmadan önceki gökten" (Gün Doğmadan: 632) haber veren Bağdat, bu büyük nehrin yaratımıdır. Dicle, Ortadoğu topraklarını sulayıp yeşerttiği gibi Bağdat da Dicle'den aldığı güç ve ilhamla burada yaşayan halkları manevi olarak besler. Müslüman coğrafyayı ruhen ve bedenlen arındırmaktadır.

Şair, Dicle'nin bir başka özelliğini de duyumsatır. Buna göre, Dicle, tarihsel ve dinsel derinliğe sahip Diyarbakır ve Bağdat'ı, bu iki şehri birleştirir. Bir köprü vazifesini görür. Dicle nehri, inşa edici olduğu gibi birleştirici ve yapıcı özelliğini kazanır.

Dicle, Bağdat'ı Bağdat yapan atmosferi meydana getirdiği gibi Taha'yı Taha yapan özellikleri o vermiştir. *Taha'nın Kitabı*'nda Taha, Diriliş neslinin eri olmaya aday olarak yazgılandırılır. Karakoç, öncü er olarak tasarlanan Taha'yı söz konusu nehirle değişime tabi tutar:

"Taha'daki değişme böyle oldu
Emdi emdi de Dicle'yi
Bir çocuk nasıl emerse annedeki memeyi
Bütün bunlar iyi dedi."

(Gün Doğmadan: 299)

Şair, burada öncülüğe soyunan bireylerin değişmeleri gerektiği düşüncesini yazınsal söyleme katar. Değişim, yeniliğin müjdecisidir. Başkalaşım değil gelişme olduğunu duyumsatır. Taha da gelişim bağlamında kendisini değiştirir. Karakoç, Taha'daki değişimi Dicle'de başlatır. Dicle'nin Taha'da yeniliğe yol açması Karakoç'un Dicle'ye yüklediği anlamı belirginleştirir. Bir değişim ve gelişim mekânı olarak tasarlanan Dicle, tıpkı annenin çocuğuna beslediği duygular gibi sonsuz merhamet ve karşılıksız verme özelliğine sahiptir. Dicle, Taha'ya memelerini sunmuş ve ona besleyici bir güç olmuştur.

3- Ergani ve Peygamber Makamları

Ergani, Karakoç'un doğduğu yerdir. Burası onun imgelem dünyasında derin izler bırakır. Karakoç'un memleket ve taşra yaşamına dair dizelerinin arka planında Ergani'deki yaşam bulunur. Şairin 'ilk şiirinin adı *Ergani* olması' bundandır. (Can, 2011: 30). Sezai Karakoç, Ergani için kasaba sözcüğünü uygun görür. Yazınsal söylemde kasaba sözcüğü, geleneksel unsurların egemen olduğu yeri duyumsatır. Geleneksel yaşantıyı ve dinsel değerleri önceleyen Karakoç, Ergani'yi hatıralarında en başköşeye oturtur. Şair, bu kasabayı İran'ın Şiraz şehrine benzetir:

"Şiraz özentili kasabalar
Kiraz ağaçlarıyla Şiraz'a dönüşenler
Sizi buluyorum bir kere daha içimde"

(Gün Doğmadan: 371).

Turkish Studies

Şairin bir anıştırı unsuru olarak yazınsal söyleme kattığı “Şiraz özentili kasabalar” eğretilmesi, aslında gerçek Şiraz şehrini anımsatır. Ergani’nin Şiraz’a özenmesi iki nedene bağlanabilir. Birincisi gül ve kiraz bahçeleridir; Şiraz’ın kilometrelerce yol boyunca uzanan gül bahçeleri vardır; Gül, bu şehrin sembolüdür. İkincisi ise kültürel ve tarihsel derinliktir; *Gülistan*’ın yazarı, ünlü şair ve düşünce insanı, Sadi’yi bağrında yetiştirmiş ve birçok uygarlığa ev sahipliği yapmıştır. Ergani’nin birçok peygamber kabrini bulundurması ve Sezai Karakoç gibi büyük şair ve düşünce adamını yetiştirmiş olması bu özentiyi haklı kılar. Aynı şiirin yedinci bölümünde de Ergani, artık model aldığı Şiraz’a özenmez zira Şiraz’ın minyatürü halini alarak onunla özdeşleşmiş ve *Şirazlaşmıştır*:

“Bir kucak dolusu gül gibi
Kokuyordu küçük Şiraz
Doğduğumuz kasaba avuçlarımızda”

(Gün Doğmadan: 377)

Sezai Karakoç, o coğrafyadan güzel enstantaneler sunar. “Çocukluğunun Ergani’si, Karakoç’ta daha çok tatlı taraflarıyla, pembe tablolar halinde yaşar.” (Karataş, 1998: 30). *Köpük* şiirinde, yer alan Ergani’ye ait dinsel mekânlar, bahçeler, bitki adları, doyumsuz tadı olan Karacadağ pirinci onun hafızasında canlılığını korur. Ergani’nin sırtını dayadığı Zülküfül Dağı bütün yöre halkının ziyaret ettiği bir mekândır. Peygamber çiçeği ancak burada hayat bulur:

“Zülküfül Dağı’nın bahçeleri
Yalnız orda açar özel bir peygamber çiçeği
Ağız yakan özel bir peygamber çiçeği
Sultan Şehmus ve Veysel Karani”

(Gün Doğmadan: 134)

Şiirin devamında insanların özel günlerde bu kutsal mekânlara gidişi ve orada yaşananlar anlatılır. Özellikle yöre halkının Makam Dağı veya Zülküfül dedikler yerde yaşananlar şairin hafızasında canlılığını yitirmemiştir. Şair, burada toplananların başıboş ve kuru bir kalabalık olmağını aksine halkın bir bütün hatta bir tek insan olduğunu açıkça vurgular. Buradakiler kortej düzeninde dağ yolunu tutarken aralarındaki iletişimi normal insanların ilişkilerinden soyutlayarak ulvi bir söyleme oturtur:

“Herkesin birbirine
Güneşten bir demet
Birkaç tüy
Bir güldeste
Bir firkete
Bir avuç çıplaklık
Ve portakal büyüğü
Ve özgürlük sundukları”

(Gün Doğmadan: 137).

Turkish Studies

Karakoç, bu kutsal günlerde yaşananları "O gün" hitap cümlesiyle aktararak gizemli bir hava verir. Karakoç, "kültürü din temelli bir olgu olarak kabul ettiğinden" (Baş, 2008: 211) memleketine dair unsurlarda kültürel değerleri önceler. Diyarbakır'ın "ipekten sedirlerinde Kur'an okunan" (Gün Doğmadan: 44) bir şehir olması, Ergani'nin sırtını peygamber makamlarına dayaması hep bu yaklaşım biçiminin göstergeleridir.

Gül Muştusu'nun on ikinci bölümünde Ergani'den yola çıkılarak Güneydoğu'nun bütünde yapılan kış hazırlıkları anlatılarak yazınsallaştırılır. Güneşte sebzeler, domates salçası, dut kurutulur ve kaplarda kışa kaldırılır. Kış hazırlığının en önemli parçası bulgur kaynatma geleneğidir. Buğday, bulgur haline getirmek için önemli aşamalardan geçirilir. Bulgur, bölgenin en ekonomik ve önemli yiyeceğidir. Hazır bulgur ortaya çıkmadan önce sonbaharda, geniş alanlarda büyük kazanlar kurulur ve bu kazanlarda buğday kaynatılır. Kaynatılan buğday, dövülür, daha sonra da öğütülerek bulgur haline getirilir. Buğday kaynatma, tıpkı bağbozumu ve Hıdrellezde yapılan aşure gibi mahalleli ve ya köylüler tarafından ortak alanlarda yapılan ritüel halinde meydana gelen tarihsel bir gelenektir. Hazırlanışı bir seremoniyi andırır. Çocuklar, bu geleneğin önemli bir parçası durumundadır. Ellerin boş kaplarla, geniş alanlarda kurulan bulgur kazanlarının önünde durur buğdayın kaynaşmasını keyifle izlerler. Büyükler, bulgur kıvamına gelmiş bu pişmiş iri buğdaydan çocukların uzattığı kaplara doldururlar. Çocuklar ise kendilerine verilen pişmiş buğdayı buz dökerek yerler. Bütün bunlar açık ve girift olmayan bir anlatımla sıralanır:

"Kuşlar dolmuş bahçemize
Konmuş nişasta güneşe
Domates suyu ve ipe dizili biber
Tarhana ve bulgur
Evin kışı yazda hazırlanır
Kazanlar kaynar
Ateşler yakılır
Dut kurutulur
Tesbih taneleri gibi kiraz ve vişne
Biriktirilir evin kilerine
Yaz bir yay gibi gerilir yılın üstüne
Kış sıkıştırılır
Düşünceden başlayarak
Ellerin emeğiyle
Bütün bunlar kadınların sanatı"

(Gün Doğmadan: 392)

Karakoç, yöresel bazda yapılan bu hazırlıkları şiirine taşımış olması şairin, geleneğe bağlılığını gözler önüne sermesi bakımından yeterlidir. Memleket algısı, temel izlek olarak şiirin yazınsal söylemini biçimlendirmektedir. Yukarıdaki dizelerde Güneydoğu'nun sosyal yaşamını betimlerken kadınların yaşamına dair ipuçları vermektedir. Buna göre kış hazırlıklarının mimarı kadınlardır. Yuva'yı hazırlayan onlardır. Kadınların dünyası ev ve evin bahçesi ile sınırlıdır. Kadınlar evin içişlerinden sorumludur. Bu bağlamda Karakoç'un şiiri ev şiiridir. O, ev merkezli şiirleri başarıyla kaleme alır. Kamil Eşfak Berki, ev merkezli şiirin Karakoç ile geldiğini belirtir:

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 7/3, Summer, 2012

“Sezai Karakoç’un anne sevgisi, ölümünden sonrada özlemi, maneviliğin bir boyutu derekesinde bir tema, kimi bir imgedir. (...) “ev” ve “aile” Behçet Necatigil’den çok daha ileridir, Sezai Karakoç şiirinde. Aslında daha ilk şiirinde başlamak üzere Sezai Karakoç’un “ev merkezli” bir şiiri getirdiğini itiraf etmek gerekiyor.” (2000: 46). Şiirde sıralanan işlemlerde kadınların en büyük yardımcısı güneştir. Güneş olmadan hazırlıkların çoğu yarıda kalacaktır. Bu nedenle, bu topraklar “Güneşin doğuşunu kutlamak için” (Gün Doğmadan: 390) sabırsızlandığı yerlerdir. Karakoç, ev merkezli işleri kadınlara bir eziyet olarak görmemekte, ellerin emeğiyle hazırlanmış ‘kadın sanatı’ olarak yorumlamaktadır. ‘Kadın sanatı’ ifadesiyle şairin, kadınların ev işleriyle sınırlı dünyasını onayladığı anlamına gelmektedir. Söz konusu ‘ülke’de erkekler ise evin dışında kalan işlerle ilgilenirler. Çarşıda, sokakta, tarlada, kahvehanelerde hep erkeklerin dili egemendir. Kadınların esamesi bile okunmaz:

“Ve erkekler inerken çarşılara
Doğudan ve batıdan gelen haberlere
Katır eşek at ve deve sırtlarında
Taşınan dünya ve ahret azıklarına
Ölçmek biçmek ve tartmak için
Ve büyük kahvelerin aynalarında
Boy göstermek için sert marşına kentin”

(Gün Doğmadan: 393)

Ağır işler altında yorulan erkekler bilinçsiz değiller. Kahve sohbetlerinde tarih ve din bilgisiyle yoğrulmuş anılar anlatılır. Eski savaşlar, ayetler, hadisler, kale kuşatmaları, başarısızlıklar konuşulur. Kahve, günümüz anlamının dışında, dinsel ve kültürel sohbetlerin merkezidir. Yukarıdaki dizelere göre kahve mekânını *sosyal kabul yeri* olarak görmek mümkündür. ‘Çarşı Tablosu’nda bir karmaşık düzen egemendir. Karpuz, kavun sergileri, tulumlarda satılan ayran, bakraçlarda konulan yoğurt, buğday çuvalları, yöreye özgü çeşitli baharat, otlar, bir zamanlar gizlice satılan tütün ve tüfek bu düzensiz düzende yer alırlar. Burada her şey kendiliğinden gelişir. Keşmekeşlik gölgenin duvarlara doğru çekilmesi ve erkeklerin camilere doğru yürümesiyle dağılır. Güneydoğulu olan şair, oraların geleneğini göreneğini yakından bilmektedir. Şairin memleketine ait olumsuz hatıraların bir kısmı kan davalarına dairdir. *Gül Muştusu* adlı şiirinde buna değinir. Kan davaları da bu ülkenin kaderidir:

“Şiddetli kan davalarının ülkesi
Kadınlar büyütürler çocuklarını
Bir aş vuru gibi şahdamarlarına
Göstererek öldürülmüş babalarının
Kanlı giysilerini”

(Gün Doğmadan: 373)

Aynı şiirin on ikinci bölümünde kan davasından tekrar söz açar. Kan davası sık rastlanan bir durumdur. O ‘ülke’nin karayazısında sıradanlaşmış gündelik bir vakadır:

“Bir ses
Bir patlayış sesi

Turkish Studies

Tabancanın yılan dili
Devrilen bir insan
Kaçışanla koşuşanlar
Birikinti boşanış sessizlik ve çığlık
Yere devrilen bir insan
Kan davasından bir belge daha"

(Gün Doğmadan: 395)

Güneydoğu'da bir kangren haline gelen kan davalarını bir ağıt şeklinde, bir annenin yürek burkan feryadından dinletilir.

"Yıkıldı dağlar yıkıldı
Evimin üstüne güpegün
Güneş yaktı ekini
Kuş bitirdi tarlamı"

(Gün Doğmadan: 395)

Karakoç, 'kan davası' olgusuna karşı bir tutum sergilemez. Kara yazgıya dönüşen bu kötü geleneğin ortadan kalkması bir öneri getirmemektedir. Şair, sadece izlemsel bir bakış açısıyla aktarmakla yetinir. Oğlunu kaybeden kadın, çocuğunun öldürülmesine, yavrusunun babasız kalmasını sebep gösterir.

"Sen çabuk öldün
Hey köyü kenti titreten
Sen ölmeseydin
Oğlunu öldürmezlerdi"

(Gün Doğmadan: 395)

Ama o da ağıtında kan davasını devamını ister.

"Oğul almazsan öcünü
Öcünü kardeşinin
Sütünü helal etmem
Emdiğin haram olsun"

(Gün Doğmadan: 396)

Duygusal davranan kadın, ölümü bir kan davasına dönüştürür. Dizelerde Karakoç, kan davalarının sürdürülmesinde kadının rolünü sorgular gibidir. Karakoç, kasabasını erken yaşta terk etmesine karşın burayla bağlantısını kesmediği görülmektedir. Yörenin kültürünü en ince ayrıntısına kadar bilmesi ve bunu şiirinde işlemesi bunun göstergesidir. Donanımlı bir şiir yapısına sahip olan Karakoç, özelde Ergani, genelde tüm Anadolu'nun kültür yapısını gözler önüne serer. Erdem Bayazıt, Karakoç'un Türk şiirine getirdiklerini belirtirken, onun yeni bir saha açtığını belirtir: "Sezai Karakoç'un şiiri çok yüklüdür. Çocukluk döneminin, Anadolu kültürünün, Anadolu kasaba kültürünün, birçok unsurları girmiştir şiirine. Diyarbakır, Dicle yöresinin kültürü, yaşantısı

Turkish Studies

çok net biçimde vardır. Bunları çocukluk anıları olarak, çocukluk algılaması olarak, çok saf bir şekilde aksetmiştir şiirine. Sezai Karakoç yeni bir saha açtı önümüze. Çok güzel, uçsuz bucaksız bir saha açtı Türk şiirinde.” (Bayazit, 1993: 60) Söyleşisinin devamında Bayazit, Karakoç’un kendi değerlerimize, kendi toprağımıza yöneldiğini, ancak bu yönelmeyi yaparken Batının da bir takım değerlerini getirdiğini ve bize tanıttığını belirtir.

Karakoç’un memleketi bazen daha da genişler ve Mezopotamya olur. Yunanca *iki nehir arası* anlamına gelen Mezopotamya, önemli tarihsel olaylara tanıklık eder. Bunlardan biri Nuh Tufanıdır.

“Nuh Tufanı’nın armağanı

Arılar karıncalar

Filler güvercinler

Cudi tepelerinden

Yayılan akan

Mezopotamya’ya

Dünyaya”

(Gün Doğmadan: 273).

Tufan dindikten sonra insanlar ve bütün hayvanlar alemi buradan bütün dünyaya yayılırlar. Yeryüzünün bu toprakları, insanlığın yeniden dirilişinin gerçekleştiği simgesel yerlerdir. Burada şairin diriliş düşüncesiyle bağlantı kurmak gerekir. Karakoç, dirilişi bütün İslam coğrafyasından ve milletlerinden bekler. Ancak, Mezopotamya topraklarından beklentisi ve yüklediği anlam daha fazladır. Zira Sezai Karakoç, Nuh tufanıyla yeni bir uygarlığın ve insanlığın dirilişine ev sahipliğini yapan bu toprakların, düşünce bazında sönmüş, ümmet anlayışından uzaklaşmış İslam milletlerini bir araya getirip yeniden dirilişi gerçekleştireceği ümidini taşır ve bu toprakları önceler. Coşkun, Karakoç’un bu toprakları önemsemesinin temelinde buraları ‘medeniyetin beşiği’ olarak görmesinden kaynaklandığını vurgular: “Şairin doğduğu bölge, birçok şiirinde dikkati çekerek belirttiği Mezopotamya’ya aittir. Karakoç, dünya medeniyetinin beşiği olarak burayı görmektedir.” (2010: 848). Mezopotamya, Doğu’nun Rönesans’ını gerçekleştirmeye aday bölgedir.

4- Memleket ve Çocukluk

Sezai Karakoç, Ergani ve Diyarbakır’a ait anılarını anlatırken çocukluğu önemli yer kaplar. Çocukluk, o kasaba atmosferinin ayrılmaz parçasıdır. Şiirleri, çocukluk yıllarından nice kesitler taşır. Çocukluğuna dair anılarını *Gül Mustusu* şiirinde yoğunlaştırarak aktarır. Şiirde çocukluk anılarından memleketine dair imgeleri devşirir ve bunları genelde olumlu bir atmosfer eşliğinde yazınlaştırır. Karakoç, memleket ile ilgili anılarını bir sır gibi saklar.

“Develer çölde neyse geceleri

Ben de öyle saklarım anılarımda o ülkeyi”

(Gün Doğmadan: 374)

diyerek çocukluğunun, düşünsel ve yazınsal dünyasının oluşmasında önemli rol aldığına işaret eder. Bu şiirde şairin, yaşadığı yer olan Ergani’yi, Ergani’nin sırtını dayadığı Zülküfül dağı, Dicle’yi, ailesini ve kerpiç evlerin havası bulunur. Çocukluğun tatlı ve acı anıları şiir evrenine esin kaynağı olur.

Turkish Studies

"Bir kere elime aldım mı çocukluğumu
Üstüne kerametler yazılı derilerde
Geleceği bildiren derilerde"

(Gün Doğmadan: 150)

Çocukluk, Karakoç'u güçlü bağlarla doğduğu coğrafyaya bağlar. Çocukluğunda yaşadığı her an şairin, uzak diyarlarda memleketini hatırlaması için birer belgedir. Sıcak bir iklime sahip kasabada, geceleri damda geçirilir. Damda serilen yataklarda büyükler sohbet ederken küçükler, uyku öncesi yıldızları ve samanyolunu gözlemlerler. Güneydoğu'da hemen hemen bütün çocukların kaçınılmaz bir şekilde yaşadığı bu anlar, Karakoç'un zihnine silinmez bir şekilde kazınır.

"Çocukken çok gözledim Samanyolularını
Yaz akreplerinin bile bakamadan edemedikleri samanyollarını
Kaç kez yedim doğu sabahlarının
Yaz aylarında çatlattığı narlarını narlarını
Gelinler götürülürken Perşembe akşamları
Kaç kez yerinde durdurdum güvey atlarını"

(Gün Doğmadan: 187)

Şair son iki dizede doğduğu kasabanın kültürüne dair önemli ipuçları verir. Dinsel ritüellerin ağırlığı bu ipuçlardan biridir. Düğünler Pazar günü yerine Perşembeyi Cumaya bağlayan geceden başlaması dinsel ritüellerden biridir. Zira resmiyet kazanmasa da geleneğin bir devamı olarak Cuma günü yöre halkı tarafından dinlence günü olarak kabul edilmektedir. Gündelik işçilerin, Cuma günü tatil bilip işe gitmemeleri söz konusu dinsel gelenekten kaynaklanır.

Evcilik oyununda kimi çocuğun baba, kiminin anne kimisinin de evin çocuğu olması o yılların masumiyetini çağırıştır: "Çocuk imgesi, o ortamla birlik olup masumiyeti simgeler." (Eroğlu, 1981: 84) "*Her çocuğa birden anne olmayan*" (Gün Doğmadan: 137) kız çocukları vardır bu oyunda, her ne kadar kimi çocuklar yetim kalmak istemeseler de. Büyük olup da üstleneceği misyona eş değerde bir oyun oynayan Karakoç'un kendisine verdiği isim hayli manidardır:

"Sonra Afrika olan Ömer-çünkü biz Onu
Afrika yapmıştık oyunda O Ömer tek başına bizi yenerdi
Yani kardeşi Avustralya Ali'yi, kardeşim
Avrupa Ali'yi ve Asya beni"

(Gün Doğmadan: 138)

Karakoç'un oyunda üstlendiği görev dikkat çekicidir. Oyunda tüm çocukları dövebilen bir *Afrika Ömer* vardır. *Afrika Ömer'in* üstlendiği görev ise akıllara, Karakoç'un büyük önem verdiği İslam'ın Dirilişi mevzuuna uygun düşmesi gelir. Karakoç'un *Diriliş*'inin muhtevasına göre yeniden neşv u nema bulacak olan bu din, tüm kıtalara hükmedecektir. Aynı şiirin ilerleyen mısralarında ise dere kenarına çamaşır yıkamak için inen kadınlar, çocuklar canlanır. Bu mısralarda kadınlar *Meryemler* olurken kendi ve akranları için ise şair, "*biz çocuk İsalarınla*" ifadesini kullanır. "*Suyun ayaklarından okşadığı o çocuklar*" ile bu hatıralar şairin zihninde "*değişmeyen haki tablo*" olarak yer edinir. (Gün Doğmadan: 140). Karakoç, her fırsatta çocukluğuna telmihte

Turkish Studies

bulunur. Kimi zaman şair, çocukluk yıllarında tuttuğu orucunu anımsar. Nitekim *Hızır'la Kırk Saat* şiir kitabında şair, bir “gök sofrasını” betimlerken çocukluğunda tanrısal bir sofranın varlığına tanıklık eder:

“Sen de günlük sofrayı birkaç kere
En çok da çocuklukta o güz oruçlarının
İftar durumlarında sandın böyle bir sofraya
Doğudan gelen davullarla sahurda
Bir sofrayı böyle bir sofraya sandın”

(Gün doğmadan: 227)

Şair, bu tarz sofraların materyalist bakış açısıyla sofraya olmadığını, “kansız ve etsiz bir sofraya”dan müteşekkil olması dolayısıyla “ne kedi ne köpek; ne Hintli ne Rum sofraya der buna” ifadesini kullanır. “Bengisuya kanmış” insan, yani şükretmesini bilen, varlığın özünü kavramış kişi, ancak bunu sofraya olarak bilir. Anılan sofralarda “içilen şarabı” şair, “dua” olarak görür. İşte böyle ifadelendirdiği sofrayı şair, çocukluğunda -oruç ayında sahur ve iftar olmak üzere iki defa görmektedir. Sezai Karakoç’un çocukluğunda, aile ve sosyal çevrede tanık olduğu geleneksel İslam inancına ait değerleri şiirlerinde kullanırken, bunları sadece birer kültürel bir değer olarak görmemiş, düz yazılarında onları korumuş ve düşünsel plana taşımıştır.

Ergani’den sonra çocukluğunun geçtiği bir başka kasaba Dicle, eski adıyla Piran’dır. Babasının memuriteyi dolayısıyla kaldığı Dicle’den *Yaz* adlı şiirinde söz eder. Yedi yaşında olmasına karşın burada yaşadıkları hafızasına kazır.

“Kara incir ve nar
Piran ülkesinde bir pınar
Suyunun derin sülüklerden
Örülmüş saçları var.”

(Gün Doğmadan: 147).

O günkü günlerini “Dicle kokan bir yılı” olarak değerlendirir. Dicle’de pınar başında gördüğü kiraz, nar ve incir gibi meyveleri anar. Ergani’nin gül bahçelerinin yanında Dicle’nin meyve bahçeleri de Sezai Karakoç’u derinden etkiler. Çocukluğu, bahçelerde geçer. Bu mekânlar, meyveleri ve pınarlarıyla birer poetik imgeye dönüşür. Hatıralarında da ‘bahçe’ kavramının ne anlama geldiğini şöyle aktarır: “Evimizin önündeki bağ, arkasındaki bahçe, kendine mahsus suyu ve havasıyla, kasabanın üstünde adeta biraz bağımsız bir hayat kurmamızı sağlamıştı. Kışın bol kar yağardı; hatta bazen evin kapısını açmak zor olurdu. (...) yaz geceleri ya zaten toprak olan damlarda, ya da bahçelerde yatılırdı. Gök, yıldızlarıyla adeta yere yaklaşır ve sonsuz zenginliğini bir ziyafet sofrası gibi sunardı. Yere serilmiş yataklarda adeta gözümüz yıldızlar dünyasına kaymış dalar giderdik; sanki uykuyla göklere yükselir, yıldızlar âleminde bir rüya ikliminde dolaşır gibi yaşardık. Sabah kuş sesleri arasında uyanırdık” (1998: 22). Söz konusu bahçeler, şiirlerine esin kaynağı olur. “Hatırlıyordu çocukluğundaki/Kiraz bahçelerini, eski kirazın gereğini” (Gün Doğmadan: 95) dizelerinde de şairin çocukluğunun önemli bölümünün meyveli bahçelerde geçtiğini gösterir. *Sesler* kitabında da *Bahçe Görmüş Çocukların Şiiri*’ni yazar. (Gün Doğmadan: 151). Çocukluğunda en çok anımsadığı kiraz bahçeleridir. Karakoç, bahçe ayrı bir anlam yükleyerek önemser. Bu bağlamda, bahçe, şehir ile kasaba çocuklarını birbirinden ayıran ayrıçtır. Bahçe, kasaba kültürünün bir parçasıdır. Aynı zamanda “bahçe, son insan ölmeden önce” (Gün Doğmadan: 379) bir ülkü’nün ineceği ve insanlığa mutluluk getireceği bir mekândır

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 7/3, Summer, 2012

Çocukluk anılarının önemli kısmı 'Gül'e dairdir. Çocukluğunun gül bahçesinden geçmesi ve doğduğu kasabanın etrafının gül ağaçlarıyla dolu olması önemli rol oynar. "Çocukluğun en vazgeçilmez kılavuzu ve güzelliğidir gül. Çocuk kalbi gibi temiz, çocukluk düşlerinin aydınlığı gibi masum ve günahsız. Gül çocuksu hayatın yardımcı meleğidir" (Karataş, 1998: 261). *Doğduğum kasabadan/ Size bir mutluluk haberi gibi/Gül gelecek* (Gün Doğmadan: 379). Doğu edebiyatında mesnevi geleneğinde kullanılan gül motifi, Karakoç'un *Gül Muştusu* şiirinde yeni bir yorumla kavuşur. Memleketine dair unsurlar, bu çiçekte sembolleşir. Bu şekilde, Çocukluk anıları ve 'gül' iç içe geçer.

"Biz çocuklarsa
Güllerle döğdük birbirimizi her baharda
Gül fırlattık birbirimize taş yerine
Gülle ıslattık birbirimizi
Gül sularında yıkadık saçlarımızı
Gül sularında yıkandık leğenlerde"

(Gün Doğmadan: 378)

'Gül' o topraklarda canlılık demektir, bahar demektir, hayat demektir. Bir umuttur:

"Kuzuların doğması nasıl beklenirse o ülkede
Güllerin açması da öyle beklenir gün doğmadan önce."

(Gün Doğmadan: 372)

Gül, Karakoç'ta geniş bir açılım alanı bulur. Bütün güzel değerler, 'gül' sözcüğüne yüklenilir. "Ülke'sinde bir müjde, bir kurtarıcı imgedir. Zira bu ülkede gül bazen kerpice katılır, nişanlarda gül şerbeti içilir, hastalara ilaç niyetine gül şurubu içirtilir, çaylarına gül suyu katılır. Bu çiçek, *"doğunun açılan alinyazısı"*dır. (Gün Doğmadan: 380) İstanbul'da iken, Karakoç, memleketini gül ile anar. *"İstanbul'un bir sarnıcında/ Gül devşiriyorum anılarımda boyuna"* (Gün Doğmadan: 380) der. Gül, baharın müjdecisidir. Bu nedenle, gül bir diriliştir. Bahar yağmurlarına karışan gül, Diriliş şarabı olur: *"Gül bardaklarından yudumlamakla, Ayağa kalkar bir insan"* (Gün Doğmadan: 386) 'O ülke'de 'gül', çocuğu olmayan kadınların yarasına merhemdir. Erkekler gül kokulu tütün içerler. Ergani'de herkes gül ile haşır neşirdir. Sadece çocuklar değil, kadınların da dudaklarına da gül türküleri bitmez:

"Gül gelmiş gül gelmiş
Gümüş düşmüş bahçemize
Altın serpilmiş suya
İğde dalı yola ağmış"

(Gün Doğmadan: 392).

Sezai Karakoç'un doğduğu coğrafyanın gülleri de farklıdır. Onun gülleri otellerin önünde turistlerin zevki için dikilmiş yapay güller değiller. Onun kasabasının gülleri, *"Anne teri/ Babanın çocuk yası"* (Gün Doğmadan: 387)'dir.

Şair, çocukluğunun güzelliklerini, tatlı anılarını anlatmakla beraber, her zaman bu güzellikleri yâd etmez. Çektiği sıkıntıları da anarak, doğduğu coğrafyanın geçirdiği sıkıntıları da şiirlerine yansıtır:

Turkish Studies

“O yıllar savaş yıllarıydı geceleri karartma
Gündüzleri fırın önlerinde birikirdi halk
Biz çocuklarla büyükler arasındaki fark
Bir yanda şehir bir yanda kiraz bahçeleri”

(Gün Doğmadan: 150)

İlk mısradaki görülen *o yıllar savaş yıllarıydı* ifadesiyle şair, ikinci Dünya savaşına dikkat çekmektedir. *O yıllar* ifadesiyle 1943–1944 yıllarına işaret eder ve Sezai Karakoç bu dönemde ilköğretim beşinci sınıfa gitmektedir. Söz konusu yıllarda savaşın vermiş olduğu büyük ekonomik buhran hayatın her alanına sinmiştir. Diğer bütün çocuklar gibi küçük Sezai de üzerine giyebileceği bir paltosu hatta bir ceketi yoktur. Halk sefalet içerisinde, bu yıllar savaş yıllarıdır. Kıtık, yoksulluk ve kaçınılmaz bir ur olan karaborsa diz boyudur. Olumsuz, çetin şartlara rağmen, bu yılların da anılmaya değer bir yanı vardır.

“An o çocukluğu ki
Kanlı kurban bayramlarını
Kuru üzüm iftarlarını
Bağa taşan ev seslerini
An an ki
Kurtuluşunu şimdi bulursun belki”

(Gün Doğmadan: 222)

Sezai Karakoç’un memleket anılarını canlandıran bir başka unsur da çocukluğunda yakalandığı hastalıklar ve ‘şark çıbanı’ yer alır. Yaz mevsiminde, o yörede birçok çocuğun yakalandığı hastalıkların başında, göz ağrısı gelir. Karakoç da kaçınılmaz bir şekilde göz ağrısına yakalanır. Yakalandığı bu göz ağrısının acısını dindirmek için ve hastalığı tedavi ettiği düşünülen *alternatif tıp* tedavisi uygulanır. Bu tedavide göz otu denilen ve gözü kırmızıya boyayan, çok da acı veren bir halk ilacı kullanılır. Kızartısını da almak için de göz, incir yaprağıyla silinir. Karakoç bu müpteladan kurtulur, ancak benliğinde derin yer edinir:

“İncir yaprağıyla sildiler gözümü çocukken
Ve sen ey sıcak doğu gecelerinin bitmeyen göz ağrısı
Çocuklara mahsus çocuklara ait çocuklara dair göz ağrısı
Kırmızı mürekkebi andıran göz otu”

(Gün Doğmadan: 134)

Şair, *Hızır’la Kırk Saat* şiir kitabının 22. bölümünde kardeşinin de bu göz ağrısına yakalandığını ve onun da kendisi gibi bu hastalıktan erken kurtulduğunu ifade eder. “*Ama birden karşınıza çıkan/ içinizi bir incir yaprağı gibi büzen/ o kardeşteki göz ağrısı/ anne telaşı/ çocuğa dönüp çaresiz duran*” (Gün Doğmadan: 221) şeklinde şiirine konu edinir. *Şark çıbanı* da yöreye özgü önemli bir kültürel görüngüdür. Özellikle çocuklara musallat olan “*şark çıbanı*” çocuk Sezai’ye de bulaşır. Sezai Karakoç, *Hatıralar*’ında bu rahatsızlığı anlatırken, kendine bir takım özellikler kazandırdığını da belirtir: “Çıban benim el ve ayağımda çıktı. Bu yüzden yazıyı sol ele geçirmek zorunda kaldım. Sonra iyileşince tekrar sağa çevirdim. Ancak taş atma, bıçakla kesme, çizgi çizme gibi bir takım el işleri sol elimde kaldı uzun süre. Bir süre de hem sağ, hem sol elle

Turkish Studies

yazabiliyordum." (1989: 27). Göz ağrısı gibi şark çıbanı da Karakoç'un şiirlerinde bir motif olarak işlenir:

"Bir gül gibi açan

Her çocukta

Vakti gelince

Doğu çıbanlarını"

(Gün Doğmadan: 246)

"Durmadan içinde çıban yıkanan Zülküfül ırmağı

Kurtuluşu yok bir çıban

Gelir yakalar insanı insan çıkarken çocukluktan

Bir çıban ki doğu demek yel demek

Bir çıban ki annelerin bir işi de bu demek"

(Gün Doğmadan: 310)

Çocuklarının her sıkıntısında olduğu gibi çıban belasından kurtulmaları için de anneler, yavrularının derdine derman ararlar.

4- Memleket ve Anne-Baba

Sezai Karakoç'a memleketine aidiyet duygusunu güçlendiren bir başka unsur da, annesi ve babasına dair hatıralarıdır. Özellikle annesiyle ilgili hatıralar başköşede yer alır. Onun şiirinde anne ve memleket imgeleri birbirinden ayrılmaz iki imgedir. Karakoç'un şiirleri incelendiğinde, evine ve kasabasına dair hatıralarda, annesinin hayali, annesine dair hatıralarda da memleket hayali gizlidir. Annesinin silueti, ev ve bahçe içindeki yaşantısı birer memleket imgesine dönüşerek geniş çağrışımlar oluşturur. Yaşamında annesinin etkin olması, üstün insansal özelliklerle donanımlı olması, anne özlemine ve buna bağlı olarak memleket özlemine artırır. Şair şiirinde memleket sevgisini çocukluğunda annesine dair hatıralarından hareketle belirginleştirir. Annesine özlem duyan şair, onunla geçirdiği dakikaları anmakta, o anların tekrar geri gelmesini istemektedir.

"Hatırlayarak çocukluğundaki

İncirlerin yanında duran anneyi"

(Gün Doğmadan: 259)

"Her gün bahçesinden

Gül devşirmek isteyen

Senin için güle sabırsızlaşan

O anneyi

Annenin sağlık günlerini"

(Gün Doğmadan: 219)

Özlemine artıran şair, o günleri güller içerisinde anımsar. Ancak, annenin ölümüyle o güller ezilir ve yok olur. Eski güzel günlerden sadece hatıralar kalır:

“Çocukluğun güllerin kasabasıydı sanki
Baharda anne ve gül çifte aynaydı sana
(...)
Sonra güller ezildi aynalarsa devrildi
Ne anne ne sevgili ne gül kaldı ne ayna”

(Gün Doğmadan: 436)

Şair, şiirlerinde de sık sık annesinden açık ve ya kapalı söz eder. Aşağıda ilk iki dizede anne ve güneydoğu sözcüklerini kullanması her iki imgenin şairde ne kadar iç içe geçtiğini göstermesi bakımından önemlidir.

“Saçları acıyla ağarmış bir anne
Bir güneydoğulu kadın
İddiasız anıtı
Birinci cihan savaşının
Rastladığı bir kız entarisine
Siler bengisudan arı
Gözyaşlarını”

(Gün Doğmadan: 246)

Şiirin birinci dördlüğünde geçen “*Saçları acıyla ağarmış bir anne*” ifadesi geçmişin bireyin ruhunda ve bedeninde oluşturduğu güzel hatıralardan hareketle özlem duygusunu ortaya koyar. Bu dizeden sonra “*Bir güneydoğulu kadın*” cümlesini kullanarak bütün güneydoğulu kadınların yaşadıkları acılara işaret eder.

Karakoç, eğitim amacıyla farklı zamanlarda çeşitli şehirlere gitmek zorunda kalır. Ailesiyle zorunlu bir ayrılık söz konusu olan bu dönemlerde şair, hasretini şiirlerine yansıtmayı ihmal etmez. “*Deniz*” adlı şiirinde Karakoç, “*ta uzaklarda yaşayan annesinin gözlerini görmek*” ister ve balkona “*çıkıp denize bakarak*” (Gün Doğmadan: 82) adeta annesinin gözlerini seyre dalar. Memleketinden uzaklaşan şair, aile fertlerinden en çok annesini özler. Karakoç, şiire kendi annesinin prototipinde tüm naif anneleri kapsayacak genişlikte bir anlam yükler. Şairin yaşadığı coğrafyayı bilmeyenler için annenin; sabahları gün doğmadan uyanıp gün boyu çalışması, dilini yutacak gibi sessiz kalması bir anlam ihtiva etmeyebilir. Oysa anne, çocuklarının, ailesinin sıkıntılarını gidermede kendini birinci derecede mesul hisseder. Annenin, çocuklarına olan sevgisi, şefkati ve merhameti dolayısıyla, anne, kendi rahatını çocuklarının rahatına feda etmekten geri durmaz. Bir Anadolu kadını olan Emine Hanım, edebinden; “*görür gibi uyur, konuşur gibi susar, güler gibi ağlar.*” (Gün Doğmadan: 82). Şair, annesini bir “*meçhul Meryem*” olarak tanımlar. Bu kutlu anne ölünce evin havası değişir, adeta evdekiler canlı ceset olmuşlardır. Aşağıdaki mısralarda annenin evdeki önemini hatırlatması babından dikkate değerdir. Annesiz kalan ev, yavaş yavaş öz değerlerden kopmaktadır.

“Anne merdivenlerden indi yalvarışlarla
Dostun ölümünü yeni öğrenen bir yüzdü artık baba
Yüz çizgileri derindi zaten daha derin oldu
Ayakkabı çıkarılmadan giyildi yeniden

Turkish Studies

Unutuldu iyice fark edilmiş kuşluk ikindisi"

(Gün Doğmadan: 225)

Şimdi ise şaire *kala kala ağlamak armağanı* kalmıştır. Anne ise uzaklarda *öz rüyasına* dalmıştır, hayalini kurduğu cennettedir. Bu her şeyden kopuş, öz değeri yitiriş sadece şairi etkilemez, onunla beraber ailenin diğer fertleri de etkilenir. Nitekim artık baba büyük bir keyifle anlattığı cenk öykülerine bir son verir.

"Şimdi hiç birinde eser yok

Gitti o geceler o cenk kitapları

Dağıldı kalelerin önündeki askerler

Çocukluk güzün dökülen yapraklar gibi"

(Gün Doğmadan: 98)

Geçen bunca güzelliği anarken içinde derin bir üzüntü duyan şair, bu günlerin gelmeyeceğini de bilmektedir. Karakoç, gelmeyeceğini bildiği anıların bir yerinde sakladığı annesini, ölmüş olarak tahayyül etmekten kaçınır. Annesinin ölümünü kabullenmemektedir. "*Sanki yıllarca önce/ koyup gitmemiş sevgili/ annem hiç ölmemiş gibi*" (Şiirler-IV, 60) mısralarıyla şair, annesini her an içinde yaşatır. Çocuk Sezai'nin bilgi düzeyinin artmasında annesinin kadar babasının da etkisi yadsınamaz. Uzun kış geceleri babadan dinlenen hikâyeler, Karakoç'un fikri alt yapısını oluşturması bakımından son derece önem arz eder. Bu hikâyeler gaz lambası ışığı altında okunan Cenk Hikâyeleridir. "*Babamın uzun kış geceleri hazırladığı cenklerde*", "*Babam lambanın ışığında okurdu.*" (Gün Doğmadan: 97-98) "*Çocuklukta okunmuş cenk öykülerini*" anımsayan şair, "*kış geceleri babaya sorulan soruların, açıklanması anlaşılmasız eski bir kelime*" ile cevaplanmasını anımsar. Karakoç, bu cenk öykülerinin en tipik kahramanı olan Hz. Ali'yi sıklıkla yâd eder. Zor anlarda beklenen kurtarıcı, Ali'dir (Gün Doğmadan: 290). Şairin kahramanı olan Hz. Ali, babasının "*uzun kış geceleri hazırladığı cenklerde*" bir kırata binmiş gelir:

"Ali ve at, gelip kurtarırdı bizi darağacından

Asya'da, Afrika'da, geçmişte gelecekte

Biz o atın tozuna kapanır ağlardık

Güneş kaçırdı, ay düşerdi, yıldızlar büyürdü"

(Gün Doğmadan: 97)

"*Güneşin doğduğu yerden battığı yere kadar kahraman*" (Gün Doğmadan: 98) olan Ali, oyunlarda her çocuğun rolünü üstlenmek istediği bir karakterdir. Her çocukta "*Ali olmaktan bir sedef*" bir mutluluk vardır. Lambanın ışığında okunan bu cenklerde küçük Sezai, adeta savaşı içinde yaşar, safını belli eder. Onun safı, peygamberin ordusudur. Hikâyeleri içselleştirir. Kahramanlarla özdeşleşir. Kaleler kuşatan, bir mümin ölse ağlayan, fetihlerde bayram yapan Sezai, peygamberin günümüzde küçük sahabeleri çocuklar olur. Karakoç, "*inanmış adamların övüncüyle, küllenmiş ekmekler yerdî razî*" (Gün Doğmadan: 98) olarak, bu kahramanların övüncüyle "*sabırla bekle*"meyi öğrenir. Küçük Sezai, tüm bu cenk öykülerinin etkisiyle kimi kez, savaşta babasıyla beraber olduğunu düşler. Ruslara esir düşen babasıyla beraberdir. "*Çocuk birliktedir, savaştan dönmeyen babasıyla*" (Gün Doğmadan: 366) adeta onu korumak için hayalini babasına sevk eder. Kim bilir belki de Sezai, hayalinde nice düşman askeri vurur. Bazen de çocuk sürüyü güden bir çobandır. Sabahın şafağında, "*Bahçede uyuyan çocuğu, çobanlığa gitmesi için anne uyandırır.*" (Gün Doğmadan: 219). Karakoç, fakir ülkenin zenginliğini bu saf, temiz çobanların türküsünde bulmaktadır. Bütün bu çocukluk anıları, şairin imgelem dünyasında yeni çağrışımlar oluşturarak şiire dönüşür.

Turkish Studies

Sonuç

Yerli düşünce ve geleneğin ruhu Sezai Karakoç'un şiirinin bütününe kaynaklık ettiği gibi memleket algısı da onun şiirinin önemli kaynaklarından biridir. Orijinali arama bağlamında Karakoç'un memleket duygusu güçlü kalmıştır. Doğduğu coğrafyayı işleme bakımından genel geçer kaideleri aşmış ve yeni ufuklar açmıştır. Bu bağlamda, Memleketi ve ona dair unsurları bir medeniyet çerçevesinde değerlendiren şairin bu algısı ona bir güç ve güven vermiştir; onun şiirini dinamitlemiştir.

Sezai Karakoç'ta memleket algısı, çocukluk, anne özlemi, Ergani ve Diyarbakır'daki coğrafi ve kültürel unsurlardan hareketle belirginleşir. Söz konusu unsurları tarihsel öğelerle birleştirerek özgün imgeler oluşturur. Bu topraklarda yoksulluk, acı ve mistik bir atmosfer egemendir. Şair bu iki unsuru istismar etmez, yönetime karşı isyan ederek bir silah olarak kullanmaz. Karakoç, şiirinde, halkı acı ve yoksulluktan kurtarmaya çağırır. Zira bu iki unsuru doğduğu coğrafyanın kara yazgısı olarak duyumsatır.

KAYNAKÇA

- Ahmet Arif (1978). *Hasretinden Prangalar Eskittim*, Cem Yayınevi, 15. Basım, İshak Matbaası, İstanbul.
- AKBAYIR, Sıddık (2003). *Gül Muştusu'na Dair Bir Yorum Denemesi*, *Bir Uygarlık Tasarımcısı Olarak Diriliş*, Hece, Yıl: 7, Sayı: 73, s.183-195.
- ANDI, M. Fatih (1998). *İstanbul'a İki Bakış: Sezai Karakoç ve Cemal Süreyya'nın Şiirlerinde İstanbul*, *İlmi Araştırmalar, İlim Yayma Cemiyeti*, İstanbul, s. 7-34.
- AYVAZOĞLU, Beşir (2000). *Geleneğin Dirilişi*, Ötüken, İstanbul.
- BAŞ, Münire Kevser (2008). *Diriliş Taşları Sezai Karakoç'un Düşünce ve Sanatında Temel Kavramlar*, Lotus, Ankara.
- BAYAZİT, Erdem (1993). "Sezai Karakoç Üzerine Bir Oturum", *Yedi İklim*, Kasım- Aralık.
- BERKİ, Kamil Eşfak (2000). "Sezai Karakoç'un Hikâyeleri" Hece, s. 46-49.
- CAN, Hamit (2011). *Şair ve Düşünür Sezai Karakoç Sempozyumu*, *Tüylar içinde Gelen Yeni Bir Dünya*, Fatih Belediye Başkanlığı, İstanbul.
- COŞKUN, Sezai (2010). *Sezai Karakoç'un Şiirleri Üzerinde Edebiyat – Medeniyet -Coğrafya İlişkisi Bağlamında Bir İnceleme*, *Turkish Studies*, Volum 5/1, Winter/2010, ss. 843-885
- DİCLEHAN, Şakir (1980). *Sanat ve Düşünce Dünyasında Sezai Karakoç*, Piran Yayınları, İstanbul.
- ENGİNÜN, İnci (1989). *Cahit Sıtkı Tarancı, Evime ve Nihale Mektuplar*, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları: 551, Ankara.
- EROĞLU, Ebubekir (1981). *Sezai Karakoç'un Şiiri*, Bürde Yayınları, İstanbul.
- KAPLAN, Mehmet (2002). *Şiir Tahlilleri 2*, DergahYayınları, İstanbul.
- KARAKOÇ, Sezai (2006). *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul.
- KARAKOÇ, Sezai (1988). *Hatıralar*, Diriliş, İstanbul.
- KARAKOÇ, Sezai (1989). *Hatıralar*, Diriliş, İstanbul.

-
- KRAKOÇ, Sezai (1986). *Günlük Yazılar 1, Farklar, Diriliş Yayınları, İstanbul.*
- KARATAŞ, Turan (1998). *Doğu'nun Yedinci Oğlu Sezai Karakoç, Kaknüs Yayınları, İstanbul.*
- KIRMAN, Deveci Ümran (2006). *Sezai Karakoç'un Kara Yılan Şiirinde Gerilim Yaratan Karşıtlıklar, Kahramanmaraş'ta Sezai Karakoç'la Kırk Saat, Kahramanmaraş Belediyesi, Kahramanmaraş.*
- TAHAN, Ahmet (1993). "Hatıralarının Işığında Sezai Karakoç'un Hayatı", *Yedi İklim, Kasım-Aralık, s.123- 129.*
- TÜZEL, İbrahim (2010). *Kentten Medeniyete Yit(mey)en "Yedinci Oğul": Sezai Karakoç'un Şiirlerinde İnsani Yabancılaşma, (Sezai Karakoç, T. C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Editörler: Yakup Çelik, Mehmet Çelik).*
- ÜNLÜ, Özcan (2002). *Doğu'nun Yedinci Oğlu Sezai Karakoç, Türk Edebiyatı, Eylül 2002, S. 347, s, 39-43.*